

הַלְבוֹת מִתְּנוּת עֲנִיִּים פָּרָק י

א. חִיבִין אָנוּ לְהִזְהַר בְּמַצּוֹת צְדָקָה, יִתֵּר מִכָּל מַצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁהַצְדָּקָה סִימָן לְצַדִּיקֵי זֶרַע אַבְרָהָם אַבְיָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי יִדְעַתְיוּ, לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא . . ." (בראשית יח, ט). וְאִין כֶּסֶף יִשְׂרָאֵל מִתְּכוּנָן וְדַת הָאֱמֶת עוֹמֶדֶת אֵלָא בַּצְדָּקָה, שֶׁנֶּאֱמַר "בַּצְדָּקָה, תִּכּוֹנְנִי" (ישעיהו נד, יד); וְאִין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֵלָא בְּזִכּוֹת הַצְדָּקָה, שֶׁנֶּאֱמַר "צִיּוֹן, בְּמִשְׁפָּט תִּפְדֶּה; וּשְׁבִיָּהּ, בַּצְדָּקָה" (ישעיהו א, כז).

ב. וְלַעֲוֹלִים אֵין אָדָם מַעֲנִי מִן הַצְדָּקָה, וְאִין דְּבַר רַע וְלֹא הִזָּק נִגָּל בְּשִׁבִּיל הַצְדָּקָה שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְדָּקָה, שָׁלוֹם" (ישעיהו לב, יז).

ג. כָּל הַמֵּרְחָם מֵרַחֲמִין עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְנָתַן-לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבֶּךָ" (דברים יג, יח); וְכָל מִי שֶׁהוּא אֶכְזָרִי וְאִינוּ מֵרַחֵם, יַחֲוֹשׁ לְיַחוּסוֹ שָׂאִין הָאֶכְזָרִיּוֹת מַצּוֹיָה אֵלָא בַּגּוֹיִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אֶכְזָרִי הָמָּה וְלֹא יֵרַחֲמוּ" (ירמיהו נ, מב).

ד. כָּל יִשְׂרָאֵל וְהַנִּלְוָה אֲלֵיהֶם כְּאֲחִים הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר "בָּנִים אַתֶּם, לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יד, א); אִם לֹא יֵרַחֵם הָאָח עַל אָחִיו, מִי יֵרַחֵם עָלָיו. וְלָמִי עֲנִיִּי יִשְׂרָאֵל נוֹשָׂאִין עֵינֵיהֶן, הַלְּגוֹיִים שֶׁשׁוֹנְאִין אוֹתָן וְרוֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם הֵא אֵין עֵינֵיהֶן תְּלוּיּוֹת, אֵלָא לְאַחִיהֶן.

ה. כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְדָּקָה הָרִי זֶה נִקְרָא בְּלִיעַל, כְּמוֹ שֶׁנֶּקְרָא עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה בְּלִיעַל, וּבַעֲבוּדָה זָרָה הוּא אוֹמֵר "יֵצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי-בְלִיעַל" (דברים יג, יד), וּבְמַעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְדָּקָה הוּא אוֹמֵר "הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן-יְהִיָּה דְּבַר עִם-לִבְכֶּךָ בְּלִיעַל" (דברים טו, ט). וְנִקְרָא רָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר "וְרַחֲמֵי רָשָׁעִים, אֶכְזָרִי" (משלי יב, י); וְנִקְרָא חוֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר "וְקָרָא עָלֶיךָ אֶל-ה', וְהָיָה בָּךְ חָטָא" (דברים טו, ט).

ו. הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קְרוֹב לְשׁוֹעֵת הָעֲנִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "שׁוֹעֵת עֲנִיִּים, אַתָּה תִּשְׁמַע" (?); לְפִיכֶךָ צָרִיךְ לְהִזְהַר מִצַּעֲקָתָן שֶׁהִרִי בְּרִית כְּרוּתָהּ לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה כִּי-יֵצֵעַק אֵלַי, וְשָׁמַעְתִּי כִּי-חֲנוּן אֶנִּי" (שמות כב, כו).

ז. כָּל הַנוֹתֵן צְדָקָה לָעֲנִי בְּסִכּוּר פָּנִים רַעוּת, וּפָנָיו כְּבוֹשׁוֹת בְּקִרְקַע אֶפְלוּ נָתַן לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים, אֶבֶד זְכוּתוֹ אוֹ הַפְסִידָה. אֵלָא נוֹתֵן לוֹ בְּסִכּוּר פָּנִים יְפוֹת וּבִשְׂמֻחָה, וּמִתְאוֹנֵן עִמּוֹ עַל צָרְתּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "אִם-לֹא בְּכִיתִי, לִקְשָׁה-יוֹם; עֲגָמָה נִפְשִׁי, לְאַבְיוֹן" (איוב ל, כה); וּמִדְּבַר לוֹ דְּבָרֵי תַּחֲנוּנִים וְנַחֲמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֵב אֶלְמָנָה אֲרַנֵּן" (איוב כט, יג).

ח. שָׁאֵל הָעֲנִי מִמֶּךָ, וְאִין בִּינְדוֹךְ כָּלוּם לָתֵן לוֹ פִּיסָהוּ בְּדְבָרִים. וְאִסּוּר לְגַעַר בָּעֲנִי, אוֹ לְהַגְבִּיָּה הַקּוֹל עָלָיו בְּזַעֲקָה מִפְּנֵי שֶׁלְּבוֹ נִשְׁבֵּר וְנִדְּפָה; וְהָרִי הוּא אוֹמֵר "לֵב-נִשְׁבֵּר וְנִדְּפָה אֱלֹהִים, לֹא תִבָּזֶה" (תהילים נא, יט), וְאוֹמֵר "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים, וּלְהַחֲיוֹת לֵב נִדְּפָאִים" (ישעיהו נז, טו). וְאוֹי לָמִי שֶׁהַכָּלִים אֶת הָעֲנִי, אוֹי לוֹ; אֵלָא יְהִיָּה לוֹ כָּאֵב בֵּין בְּרַחֲמִים בֵּין בְּדְבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר "אֵב אֲנֹכִי, לְאַבְיוֹנִים" (איוב כט, טז).

ט. הַכּוֹפֶה אַחֲרֵים לָתֵן צְדָקָה, וּמַעֲשֵׂה אוֹתָן שָׁכְרוּ גְדוֹל מִשְׁכָּר הַנוֹתֵן; וְעַל גִּבְּאֵי צְדָקָה וְכִיּוּצָא בָּהֶם נֶאֱמַר "וּמַצְדִּיקִי, הָרַבִּים, כְּכֹכְבִּים" (דניאל יב, ג).

י. שְׁמוּנָה מַעֲלוֹת יֵשׁ בַּצְדָּקָה, זֹ לְמַעֲלָה מִזֹּ: מַעֲלָה גְדוֹלָה

שָׁאִין לְמַעַלָּה מִמֶּנָּה זֶה הַמַּחֲזִיק בְּיַד יִשְׂרָאֵל שָׁמָּה, וְנוֹתֵן לוֹ מִתְּנָה אוֹ הַלֹּאָה, אוֹ עוֹשֶׂה עִמּוֹ שְׁתַּפּוֹת, אוֹ מִמְּצִיא לוֹ מְלָאכָה, כְּדֵי לַחֲזֹק אֶת יָדוֹ עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לִבְרִיּוֹת וְלֹא יִשָּׂאֵל; וְעַל זֶה נֹאמַר "וְהַחֲזַקתָּ בּוֹ, גֵּר וְתוֹשָׁב וְחֵי עִמָּךְ" (ויקרא כה, לה), כְּלוּמַר הַחֲזֹק בּוֹ שֶׁלֹּא יִפֹּל וְיִצְטָרֵךְ.

יא. פָּחוֹת מִזֶּה הַנוֹתֵן צְדָקָה לְעֲנִיִּים, וְלֹא יָדַע לְמִי נָתַן, וְלֹא יָדַע הָעֲנִי מִמִּי לָקַח, שֶׁהָיָה זֶה מִצְוָה לַשָּׁמַיִם: כְּגוֹן לְשִׁכַּת חֲשִׁיִּים שֶׁהָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָיוּ הַצַּדִּיקִים נוֹתְנִין בָּהּ בַּחֲשָׁאֵי וְהָעֲנִיִּים בְּנֵי טוֹבִים מִתְּפָרָנְסִין מִמֶּנָּה בַּחֲשָׁאֵי. וְקָרוֹב לְזֶה הַנוֹתֵן לְתוֹךְ קָפָה שֶׁלְצִדְקָה; וְלֹא יִתֵּן אָדָם לְתוֹךְ קָפָה שֶׁלְצִדְקָה, אֲלֵא אִם כֵּן יוֹדַע שֶׁהַמֶּנָּה נֶאֱמָן וְחָכָם וְיוֹדַע לְנַהֵג בָּהּ כְּשׁוֹרָה כַּחֲנֻנְיָהּ בֶּן תְּרַדְיוֹן.

יב. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיָּדַע הַנוֹתֵן לְמִי יִתֵּן, וְלֹא יָדַע הָעֲנִי מִמִּי לָקַח: כְּגוֹן גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין בַּסֵּתֶר, וּמְשַׁלְּכִין הַמַּעֲוֹת בַּפְּתָחֵי הָעֲנִיִּים. וְכֵזָה רָאוּי לַעֲשׂוֹת, וּמַעַלָּה טוֹבָה הִיא, אִם אֵין הַמִּמְנִין בַּצְדָקָה נוֹהֲגִין כְּשׁוֹרָה.

יג. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיָּדַע הָעֲנִי מִמִּי נָטַל, וְלֹא יָדַע הַנוֹתֵן: כְּגוֹן גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ צוֹרְרִים הַמַּעֲוֹת בַּסְדִּינְיָהֶן וּמַפְשִׁילִין לְאַחֲרֵיהֶן, וּבָאִין הָעֲנִיִּים וְנוֹטְלִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶן בּוֹשָׁה.

יד. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לְעֲנִי בִידּוֹ, קֹדֶם שֶׁיִּשָּׂאֵל. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ כְּרָאוּי לִתֵּן לוֹ, אַחֵר שֶׁיִּשָּׂאֵל. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ פָּחוֹת מִן הָרָאוּי, בְּסֹבֵר פָּנִים יָפוֹת. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ, בְּעֶצֶב. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ נוֹתְנִין פְּרוּטָה לְעֲנִי קֹדֶם כָּל תְּפִלָּה, וְאַחֵר כֵּךְ מִתְּפַלְּלִין שֶׁנֹּאמַר "אֲנִי בַצֶּדֶק, אַחֲזָה פָּנֶיךָ" (תהילים יז, טו).

טו. הַנוֹתֵן מְזוֹנוֹת לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו הַגְּדוֹלִים שֶׁאֵינוֹ חָיִב בַּמְזוֹנוֹתָן, כְּדֵי לְלַמֵּד הַזְּכָרִים תּוֹרָה, וּלְהַנְהִיג הַבָּנוֹת בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיוּ מְבֻזּוֹת, וְכֵן הַנוֹתֵן מְזוֹנוֹת לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ הָרִי זֶה בְּכָלֵל הַצְדָקָה; וְצִדְקָה גְּדוּלָּה הִיא, שֶׁהַקְּרוֹב קוֹדֵם. וְכָל הַמֵּאֲכִיל וּמַשְׁקָה עֲנִיִּים וִיתוּמִים עַל שֶׁלַּחֲנוֹ הָרִי זֶה קוֹרָא אֶל ה' וְהוּא עוֹנֶהוּ וּמַתְעַנֵּג עָלָיו, שֶׁנֹּאמַר "אֲזַ תִּקְרָא וְה' יַעֲנֶה" . " (ישעיהו נח, ט). צוּר חֲכָמִים שֶׁיִּהְיוּ בְּנֵי בֵיתוֹ שֶׁלְאָדָם עֲנִיִּים וִיתוּמִים, בַּמָּקוֹם הָעֶבְדִּים מוֹטֵב לוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּאֵלוֹ, וְיִהְיוּ בְּנֵי אֲבֵרָהֶם יִצְחָק וְיַעֲקֹב מְנַכְסִיו, וְלֹא יִהְיוּ בָהֶם זֶרַע חָם: שֶׁכָּל הַמִּרְבֶּה עֲבָדִים, בְּכָל יוֹם וְיוֹם יוֹסִיף חֲטָא וְעוֹוֹן בְּעוֹלָם; וְאִם יִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתוֹ, כָּל שַׁעַה וְשַׁעַה מוֹסִיף זְכוּת וּמַצּוֹת.

טז. לְעוֹלָם יִדְחַק אָדָם עַצְמוֹ, וְיִתְגַּלְגַּל בְּצַעַר, וְאֵל יִצְטָרֵךְ לִבְרִיּוֹת, וְאֵל יִשְׁלִיךְ אָדָם עַצְמוֹ עַל הַצָּבוֹר; וְכֵן צוּר חֲכָמִים וְאִמְרוּ, עֲשֵׂה שְׁבִתְךָ כַּחַל, וְאֵל תִּצְטָרֵךְ לִבְרִיּוֹת. וְאִפְלוּ הִיָּה חָכָם וּמַכְבֵּד, וְהָעֲנִי יַעֲסֹק בְּאִמְנוֹת, וְאִפְלוּ בְּאִמְנוֹת מְנוּלָת; וְלֹא יִצְטָרֵךְ לִבְרִיּוֹת: מוֹטֵב לְפֶשֶׁט עוֹרוֹת הַנְּבִלּוֹת בְּשׁוֹק, וְלֹא יֹאמַר לָעַם, חָכָם אֲנִי וְגְדוֹל אֲנִי וְכוּהֵן אֲנִי, פְּרִנְסוֹנִי; וּבִכְךָ צוּר חֲכָמִים.

יז. גְּדוּלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מֵהֶם חוֹטְבֵי עֲצִים, וְנוֹשְׂאֵי הַקּוֹרוֹת, וְשׂוֹאֲבֵי הַמַּיִם לַגִּנּוֹת, וְעוֹשִׂין הַבְּרִזָּל וְהַפְּחָמִים; וְלֹא שָׂאֵלוּ מִן הַצָּבוֹר, וְלֹא קִבְּלוּ מֵהֶם כְּשֶׁנִּתְּנוּ לָהֶם.

יח. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְטַל, וּמִרְמָה אֶת הָעַם וְנוֹטֵל אֵינוֹ מֵת

מִן הַזְקָנָה עַד שְׂיֻצְטָרֵךְ לְבָרִיּוֹת, וְהָרִי הוּא בְּכָלֵל "אָרוּר הַגֶּבֶר
אֲשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם" (ירמיהו יז,ה). וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְטַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל
לְחִיּוֹת אֵלָּא אִם כֵּן נוֹטֵל, כְּגוֹן זָקֵן אוֹ חוֹלָה אוֹ בַּעַל יְסוּרִין,
וּמִגִּיס דַּעְתּוֹ וְאֵינוֹ נוֹטֵל הָרִי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים, וּמִתְחַיֵּב בְּנִפְשׁוֹ;
וְאֵין לוֹ בְּצַעְרוֹ, אֵלָּא עֲוֹנוֹת וְחַטָּאוֹת.

יט. וְכָל מִי שֶׁצָּרֵךְ לְטַל, וְצָעַר עַצְמוֹ וְדָחַק אֶת הַשָּׁעָה, וְחָיָה חַיִּי
צָעַר, כְּדִי שְׁלֹא יִטְרִיחַ עַל הַצְבוּר אֵינוֹ מֵת מִן הַזְקָנָה עַד שְׂיֻפְרָנִס
אֲחֵרִים מִשְׁלוֹ, וְעָלִיו וְעַל כִּיּוֹצָא בּוֹ נֶאֱמַר "בְּרוּךְ הַגֶּבֶר, אֲשֶׁר
יִבְטַח בֵּה'" (ירמיהו יז,ז).